

Dünyanın ilk işçi devleti

PARİS KOMÜNÜ ÖNÜMÜZE IŞIK SAÇIYOR

18 Mart 1871'de başlayan, 72 gün yaşayarak 28 Mayıs 1871'de biten dünyanın ilk işçi devletinin tarihini ve derslerini akıcı bir şekilde ele alan bu yazı gelecek sayımızda da devam edecektir.

Mustafa Kızıltepe

1. GİRİŞ

Bu yıl, dünyanın ilk işçi devleti olma onurunu taşıyan Paris Komünü'nün 125. yıldönümünü kutluyoruz. 18 Mart 1871'de fiilen başlayan Paris Komünü tüm olumsuz koşullara karşın tam 72 gün yaşadı ve 28 Mayıs 1871 Pazar günü en son savaştan komünün silahını alıp barikattan çekilmesinin ardından sona erdi.

Komün'ün sona erdiği tarihte eşi az görülmuş bir vahşetle gerçekleştirildi. Öğretici yanları olması nedeniyle, Komün'ün tarihçesinde bu konu üzerinde daha kapsamlı bir anlatım yapacağız.

Paris Komünü'nün dünya işçi sınıfına bıraktığı dev mirasın içinde öğreticiliği, içerdiği zengin deneyim önemli bir yer oluşturur. Tarihsel gelişiminin de desteğinde bu deneyimlerin ve çıkartılması gerekli derslerin altını bir kez daha çizeceğiz.

Komün'ün tarihi ve dersleri çeşitli yanlarıyla birçok tarihçi ve araştırmacı tarafından incelenip yayınlandı. Doğaldır ki, özellikle Fransızca dilinde yayınlanmış çok sayıda yapıt var. Bütün bu yapıtlara yalnızca Komün'le ilgili olarak hazırlanmış bir ansiklopediyi de katmak mümkün.

Ancak hepsinin içinde özellikle belirtmek istediğimiz iki kitap var ki, her ikisi de konumuzun birer klasığı olarak anılırlar. İki kitabın da ortak olduğu kadar çarpıcı özelliği ise Komün'ün hemen ardından yazılmış olmaları.

Bunlardan ilki bilimsel komünizmin kurucularından Karl Marks'ın kaleme almış olduğu *Fransa'da İç Savaş* adlı başyapıttır. Marks'ın dünya işçi sınıfına bıraktığı mirasın en önde gelen yapıtlarından biri olan bu kitap, Paris Komünü'nün nasıl olduğundan çok, neden olduğu sorusuna verilmesi gereken yanıtı araştıran ve bu tarihsel olaydan alınması gereken dersleri tek tek sıralayan bir yapıttır. Hemen belirtelim ki, Marks'ın tarihsel gelişimi anlamı da örnek alınması gereken bir yazım örneğidir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz derslerin herbirinin yaşamsal önemi vardır. O kadar ki, Komünist Manifesto'nun 2. baskısına yazdıkları önsözde Marks ve Engels, Paris Komünü'nün derslerinin ışığı altında Manifesto'nun bazı yerlerinin değiştirilmesi gerektiğini söylüyorlar, ve o meşhur (ve de tek!) değişikliği yapıyorlar: *İşçi sınıfı ele geçirdiği burjuva devletini "kendi çıkarlarına göre uyarlar"* ifadesini kaldırıp, yerine *"kırpıp parçalaması gerekir"* ifadesini koyuyorlar. Bu değişikliğin doğurduğu sonuçlar tarihsel önemdedir. Tarihsel gelişimin de gösterdiği gibi bu konuda alınacak tutum, işçi sınıfının devrimci siyasetiyle oportünizmin ayrılmasında mihenk taşı görevini görmüştür.

Fransa'da İç Savaş'ın bir diğer önemi de Komün'ün sona ermesinden topu topu iki gün sonra, 30 Mayıs Salı günü basıma hazır olup ilk kez Uluslararası İşçi Örgütü (International Association of Workers) I. Enternasyonal'in Londra'da yaptığı toplantıda, Marks tarafından,

"Uluslararası İşçi Örgütü Genel Konseyi'nin Hitabi-Avrupa ve Birleşik Devletler'deki Tüm Örgüt Üyelerine" başlığıyla okunmuş olmasıdır.

O zamanlar ne radyo, ne televizyon ne de telefon vs. var! Ancak kuryelerle ulaştırılan haberler vasıtasıyla gelişmeleri izlemek mümkün; tabii eğer sözkonusu kuryeler Fransız burjuvazisinden yakalarını kurtarıp Londra'ya kadar varabilirlerse.

Marks'ın bu kadar kısa bir zaman içinde böyle değerli bir yapıtı yazıya dökebilmesinin bir nedeni kuşkusuz dehası. Ancak belirtilmesi gereken bir diğer nedeni daha var: Marks, yıllardır Fransa'da kapitalizmin, işçi sınıfının ve onun mücadelesinin gelişmesiyle çok yakından ilgilenmiş; denebilir ki gelişmeleri gün be gün izlemeye çalışmış. Zaten aksi taktirde 1848 devrimiyle ilgili olarak yazdığı bir diğer başyapıt olan *Fransa'da Sınıf Savaşları* ya da *Louis Bonaparte'in 18. Brumaire*'inin böylesi ustalıklı kaleme alınması hemen hemen olanaksız olurdu.

Marks'ın *Fransa'da İç Savaş* adlı başyapıtının dışında Komün'le ilgili bir diğer değerli yapıt daha var ki, onu da burada yeri gelmişken belirtmekte yarar var. Yazarının hem Paris Komünü'ne aktif olarak katılmış olması (kendisi zaten asker), hem de Uluslararası İşçi Örgütü (I. Enternasyonal) üyesi olması, olayların gelişimiyle ilgili olarak aktardıklarının önemini artırıyor. Sözünü ettiğimiz yazarın adı Prosper-Olivier Lissagaray. Kitabının adı ise *1871 Komünü'nün*

Dünyanın ilk işçi devleti

PARİS KOMÜNÜ ÖNÜMÜZE IŞIK SAÇIYOR-2

Mustafa Kızıltepe

Öte yandan Ulusal Savunma hükümeti kuşatma altındaki Paris'i savunmak amacıyla Ulusal Muhafızlar adı altında eli silah tutan Paris halkını silahlandırmış ve geleneksel orduya ek olarak paralel bir ordu oluşturmuştu. Uniforma giymenin ve silah taşımının dışında geleneksel orduyla hiçbir ortak yanı bulunmayan Ulusal Muhafızlar aslında silahlanmış Paris halkından başka birşey değildi ve aşağıda göreceğimiz gibi Komün'ün kilit silahlı gücü burjuvazinin başına büyük sorunlar açacaktı.

Bir diğer belirtilmesi gereken etken ise Paris'te yaşayan halkla ülkenin diğer kent ve yörelerinde yaşayan halkın savaşa karşı tutumuydu. Sonuncular Prusya ordularından fazla çekmediklerinden, ya da en azından sürekli abluka altında yaşamadıklarından bir an önce barış anlaşmasının imzalanmasını istiyorlardı.

Paris'te yaşayan halk ise olaya çok farklı bakıyordu. Sonuna kadar dövüşerek ölme pahasına da olsa başkenti savunmaya hazırlanıyordu. Bu amaçla her semtte işçilerden, zanaatkarlardan, memur ve entellektüellerden (özellikle gazetecilerin devrimci komitelerde zamanın tüm siyasal hareketleri (Proudhoncular, Blanquiciler, devrimci sendikacılar ve 1.Enternasyonal'in üye ve sempatzanları) aktif olarak görev aldılar. Kısa bir süre sonra da "(Paris'i oluşturan) 20 bölgenin ulusal savunması için Cumhuriyetçi Merkez Komite"yi oluşturdular. Devrimci komiteler çevresinde kenetlenen halkın istemi ise gerçek bir demokratik halk hükümetiydi. Kaçınılmaz olarak, Ulusal Savunma hükümetiyle arasındaki sürtüşmeler hızla büyüdü.

General Trochu'nun Prusya'lılara karşı birkaç kez giriştiği askersel hareketler hüsrarla sonuçlandı ve Uusal Muhafızlar'ın saflarında önemli kayıplar oldu. Ekim ayının sonlarında Bourges ve Metz kentlerinde yakınlarında uğranılan iki hezimetin ardından hükümetin düşmanla barış görüşmelerine girişmesi halkın

gözünde hükümetin zaten düşük olan meşruluğunu iyice yitirdi. Paris'te düzenlenen ilk kez açıkca hükümetin alaşağı edilmesi istemi dile getirildi.

Öte yandan Cumhuriyetçi Merkez Komitesi de Ocak 1871'den itibaren istemlerinde giderek daha radikal olmaya başladı. "Kızıl Afiş" diye anılan meşhur bildirgesinde tüm gıda

Paris'te yaşayan halk sonuna kadar dövüşerek ölme pahasına da olsa başkenti savunmaya hazırlanıyordu. Bu amaçla her semtte işçilerden, zanaatkarlardan, memur ve entellektüellerden (özellikle gazetecilerin oynadığı önemli rolün altı çizilir) oluşturulan devrimci komitelerde, zamanın tüm siyasal hareketleri (Proudhoncular, Blanquiciler, devrimci sendikacılar ve 1.Enternasyonal'in üye ve sempatzanları) aktif olarak görev aldılar. Kısa bir süre sonra da "(Paris'i oluşturan) 20 bölgenin ulusal savunması için Cumhuriyetçi Merkez Komite"yi oluşturdular. Devrimci komiteler çevresinde kenetlenen halkın istemi ise gerçek bir demokratik halk hükümetiydi.

maddelerine el konulmasını, beslenmenin bedava olmasını ve bir halk hükümetinin geciktirilmeden oluşturulması isteminde

bulundu. Eylül ayından beri kuşatma altında yaşayan Paris halkı da böylece seneler sonra ilk kez devrimci geleneklerine yeniden kavuşmaya başladı. 1848 devriminin doğrudan mirasçıları olan fikir kulüpleri, dergiler yeniden mantar gibi fişkırmaya başladı. Halkın devrimci demokratik örgütlenmeleri olan bu kuruluşlar bastıkları bültenlerle, afişlerle Parislilerin devrimci fikirlere olan duyarlılıklarının artmasında olağanüstü yararlı bir görev gördüler.

Ancak bu gelişmelerin kaçınılmaz olarak doğurduğu bir başka sonuç da madalyonun diğer yüzünü oluşturuyordu. Devrimci propaganda ve örgütlenmelere bu kadar sıcak bakan işçi ve emekçi halka karşılık liberal burjuvalar ve ilmlî cumhuriyetçiler gelişmeleri "tehlikeli" olarak nitelendirdiklerinden hızla etkilerini çekip kendilerini ayırdılar.

Öyle ki, hükümet kısa zamanda baskıcı yüzünü göstererek yayınları yasaklamaya, demek ve kulüpleri kapatmaya başladı. Paris'in emekçi halkına acımasızca baskı uygulayan Ulusal Savunma Hükümeti 28 Ocak'da Versailles'da Prusya ile ateşkes anlaşmasını imzalayınca cumhuriyetçilerin "ılımlı" diye bilinen kesiminin siyasal dayanışmayı kiminle yapmayı tercih ettiği de açıkca belli oldu. Prusya'nın aylardır Paris'i amansızca döven topları da anlaşmanın imzalandığı gece sustu.

Paris'li emekçilerin ateşkes anlaşmasına tepkileri çok sert oldu. Bunca özverinin boşa yapıldığını hisseden halk anlaşmayı bir ihanet olarak değerlendirdi.

Prusya'yla yapılan anlaşmanın koşulları gerçekten çok ağırdı. Fransa Alsace'i tümden Lorraine bölgesinin üçte birini kaybediyor ve beş milyar altını savaş tazminatı olarak ödemeyi de garanti ediyordu. Öte yandan Prusya devlet başkanı Bismarck, barış anlaşmasının yasal olarak seçilmiş bir meclis tarafından onaylanmasında ısrar ediyordu.

8 Şubat'ta seçimler yapıldı. Seçmenlerin çoğunluğunu oluşturan Paris'in dışında yaşayanlar, aslında bu koşullarda barıştan yanaydılar ve "düzen" in savunucularını destekliyorlardı. Seçilen Millet Meclisi'nde

kralcılarla, ılımlı cumhuriyetçiler çoğunluğu oluşturuyorlardı.

Millet meclisi üyesi Adolphe Thier de hemen seçimlerin ardından "Fransız Cumhuriyeti Yürütme Erki Başkanı" sıfatıyla hükümetin başına getirildi. Komün'ün kasabı olarak tarihe geçecek olan Thiers daha imparatorluk dönemindeyken bakanlık yapmış ve emekçilerin çeşitli vesilerle örgütledikleri direnişleri bastırmadaki acımasızlığıyla işinin ehli olduğunu o zamanlardan kanıtlamıştı. Millet Meclisi'nin oluşumuna bakıldığında Paris'teki devrimci hareketi dizginleyecek ve gerektiğinde hunharca ezdirebilecek bir kişi için bundan daha iyi bir seçim olamazdı.

Seçimlerin hemen ardından Meclis'le Paris'te yaşayan halk arasında gerginlik ortaya çıktı. Milletvekilleri, sanki 1789 Fransız devrimi öncesindeki eski krallık rejiminin geleneklerini yaşatmak ister gibi Meclis'in Paris'te değil, Versailles'da olmasını istediler. Ardından da bir dizi provokasyona giriştiler.

Meclis, vakit geçirmeden, 15 Şubat'ta Ulusal Muhafızlar'a verilen yevmiyenin (ki azlığı nedeniyle "otuz para" olarak anılır ve bu nedenle de Ulusal Muhafızlar halk dilinde "otuz paralıklar" diye adlandırılırlardı) iptal edildiğini duyurdu. Oysa Ulusal Muhafızlar'ı oluşturan Paris'in işçi ve zanaatkar toplumunun tek geçim kaynağı buydu.

Versailles Meclisi'nin ikinci büyük provokasyonu ise 15 Mart tarihinde oldu. Alenacele çıkarılan yasa hükmüne göre kiralarnı, ticari kredilerini ödemeyen herkesin evine, işyerine ve atölyesine elkonacaktı. Böylece hem cebine giren beş-on kuruştan, hem de evinden barkından olan Paris halkı dramatik bir duruma karşı karşıya geliyordu.

Hükümete ve Versailles Meclisi'ne karşı Paris'te yaşayanların giderek daha geniş kesimleri tavır alıyor ve özgürlükle halkın öz erkiyle eşanamlı "Komün" gibi sihirli bir sözcüğün etrafında tek vücut oluşturmaya başlıyorlardı. Gerilimin arttığını hisseden hükümet hemen mart ayı başında Paris'in silahlı gücü olan Ulusal Muhafızlar'ı kontrolü altına almanın yollarını aradı. Ancak ezici

çoğunluğunu Paris'in işçi ve emekçi semtlerinin evlatlarının oluşturduğu bu silahlı gücün Versailles hükümetinin sözünü dinleyip hizaya gelmeye hiç niyeti yoktu.

15 Mart'ta Ulusal Muhafızlar bir Merkez Komitesi oluşturdular. Diğer tüm devrimci organların yerine geçirilen bu komite, Versailles hükümetine karşı Paris halkının oluşturduğu paralel bir hükümet niteliğindedi. Gerçekten de Versailles hükümeti halkın gözünde tüm yasallığını yitirmiş, yalnızca burjuvazinin çıkarlarına hizmet ederek halka ihanet etmişti.

İki paralel erkin karşılıklı ilk büyük güç

Komünün aldığı tüm bu kararlar o ya da bu hiçbir siyasal örgütün çok önceden program haline getirip gücü sayesinde dayattığı maddeler değildir. Çok çeşitli siyasal akımlardan oluşan Komün Konseyi üyelerinin uzun tartışmalardan sonra birlikte üretip onayladıkları reformlardır.

denemesi ise 18 Mart günü meydana geldi. Günün öneminden dolayı da Paris Komünün'nün başladığı tarih olarak anılmaktadır.

Destan yazılıyor

Olay şöyle gelişti: Paris'i savunmakla görevli Ulusal Muhafızlar'dan ne yapıp edip ellerindeki silahları almaya karar veren hükümet başkanı Thiers, orduya emir vererek Montmartre'da ve Butte-Chaumont'da bulunan ve Ulusal Muhafızlar'a ait olan yüzlerce topa el konulmasını istedi. (Hemen belirtelim ki her ikisi de Paris'in yüksek tepelik ve dolayısıyla stratejik yeri olan Montmartre ve Butte-

Chaumont özellikle o yıllarda emekçilerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerdir. Montmartre'da 18 Mart'ta tepenin üstünde topların dizili durduğu yerde bugün o uğursuz Sacre Coeur Kilisesi bulunmaktadır. (Uğursuz diyorum çünkü burjuvazi bu kiliseyi Komün'ün kana boğulmasının ardından inşaa ettirmiş ve Komün'ün "kötü anısını unutturmak" için yaptırdığını her fırsatta belirtmiştir.) Bu toplar kuşatma sırasında Paris'in savunulması için yaptırılmış olup, finansmanı ise yazar Victor Hugo'nun çağrısı üzerine doğrudan Paris halkı tarafından karşılanmıştı. Bu anlamda da Paris'in direniş simgesiydiler.

18 Mart günü sabahın erken saatlerinde bir tugay asker Montmartre tepesine çıkıp toplara el koymaya kalkışılar. Çevrede oturan ve gözcülük yapan kadınlar tarafından derhal gelişmelerden haberdar edilen Ulusal Muhafızlar da topların bulunduğu yere yetişirler. Çevre halkını ve Ulusal Muhafızlar'ı tek vücut halinde kenetlenmiş olarak bir anda karşısında bulunan tugayın askerleri o anda beklenmedik bir davranışta bulunurlar. Çatışmaya girecekleri yerde halkla kucaklaşırlar, sarmaş dolaş olurlar. Tugayın başında bulunan iki general birliklerine ihtarda bulunup emir dinlemelerini ve halka ateş açmalarını emrettiklerinde, askerler silahlarını komutanlarına çevirip her ikisini de öldürürler. Artık Versailles hükümetine karşı açıktan ayaklanma başlamıştır.

Olayın kısa zamanda Paris'te duyulması üzerine toplumda çalkanlanmalar oldu. En önemlisi, ordu mensuplarının bir kesimi Ulusal Muhafızlar'la Paris halkının yanına geçtiler. Durumun burjuvazinin erki için giderek daha da tehlikeli bir hale gelebileceğinden korkan Thiers hiç vakit kaybetmeden Paris'ten kaçıp Versailles'e sığındı. Aynı günün akşamı da Ulusal Muhafızlar'ın Merkez Komitesi, Hotel de Ville adıyla anılan Paris Belediyesi binasına yerleşti.

18 Mart'ta Montmartre Mahallesi'nde olan olayın ilginç yanı, tamamen kendiliğinden gelişmiş olmasıdır. Ancak halkın ve özellikle de kadınların, Ulusal Muhafızlar'ın arasında

karşarak tek vücut olmaları ve yığınsal olarak ordu birliklerinin önüne çıkmaları, gerekirse sonuna kadar dövüşerek ölmeye hazır olduklarını göstermiş, ve durumun kendi lehlerine dönmesinde kilit rol oynamıştır.

Paris Belediyesi'ne yerleşen Merkez Komitesi hiç vakit kaybetmeden icraata başladı. Önce kendi programını açıkladı. Ardından basına tam özgürlük tanıdı.

Ve de Parislileri kendi öz meclisleri olan Komün'ün temsilcilerini seçmeye çağırdı. Seçimler bir hafta sonra 26 Mart'ta yapıldı. 470.000 civarındaki kayıtlı seçmenden yalnızca 230.000'i oy kullandı. Çünkü, bu kayıtlı seçmenlerin içinde bulunan burjuvalardan bir kısmı, daha Komün ilan edilir edilmez ürkmüşler ve alelacele kenti terketmişlerdi. Komün'e seçilen 85 üyenin içinde bulunan 19 ılımlı cumhuriyetçi Komün'ün direktifi altında çalışmayı red ettiler.

Geri kalan 66 seçilmiş üye ise, Komün'ün konseyini oluşturdu. Paris'in işçi ve emekçi yığınlarının içinde etkinlik gösteren çeşitli siyasal eğilimler bulunduğunu yukarıda da belirtmiştik. Tabiidir ki Komün'ün konseyinde de bu siyasal eğilimlerin temsilcileri yer alıyorlardı.

Toplam 72 gün süren Komün erkinin ilginç bir yanı da hem Paris kentinin belediye konseyi, hem de ülkenin paralel siyasal erki görevlerini birlikte yürütmesiydi.

Komün'ün ekonomik ve toplumsal alandaki çalışmaları

Vakit geçirmeden vadettiği devrimci-demokratik reformları yaşama geçirmeye kararlı olan Komün, hiçbir burjuva hükümetinin gerçekleştirmeye cesaret edemeyeceği adımlar attı. Herşeyden önce, "doğrudan demokrasi" kavramını benimsedi ve uyguladı:

- Hükümet halkın hükümeti olacaktı, halk tarafından ve halk için olacaktı.
- Hakimler de dahil olmak üzere tüm devlet memurları seçimle işbaşına gelecekler ve her an geri çağrılabilirlerdi.
- Adalet sistemi bedava olacaktı.
- Din ve devlet işleri birbirinden ayrılacaktı (2 Nisan tarihli karar).
- Eğitim laik, bedava ve zorunlu olacaktı (18 Mayıs tarihli karar).

Komün ekonomik ve toplumsal alanda da bir dizi önemli reformlar gerçekleştirdi:

- Maaş üzerinden ceza kesmek yasaklandı.
- Fırın işçilerinin gece çalışması yasaklandı.
- Patronları tarafından terkedilmiş olan atölyeler, kooperatifler şeklinde örgütlenmiş olan işçilerin özyönetimine devredildi.
- Paris'i oluşturan yirmi bölgenin her birinde yoksulluğa karşı savaşmak, emek ve et gibi temel gıda maddelerinin satışını düzene koymak, gelir düzeyi en düşük olanlara da bedava yiyecek dağıtmak amacıyla bürolar kuruldu.

• Ulusal Muhafızlar'ın eşleri, evli olsunlar ya da olmasınlar, aynı para yardımını alacaklardı.

• Kadınlar ve erkekler eşit işe eşit ücret alacaklardı.

• Yasal olan ya da olmayan çocuk diye ayırım yapmak kaldırılacaktı.

Yukarıda saydığımız reformlar aslında burjuvazinin teorik olarak yapabileceği reformların sınırları dışına çıkmamaktadır. Ancak o dönemi gözönüne getirirsek, tüm gücüyle ayaklarının üstünde dikilmeye çalışan Fransız burjuvazisi hızla gerilemiş (1848 ayaklanmasını kana boğuşunu hatırlayın!) ve kendi dışındaki sınıf ve katmanlarla, ücretli emek sömürsünden elde ettiği kârları paylaşmaya en ufak tahammülü kalmamıştı. Dolayısıyla işçi ve emekçiden yana gerçek

reformlar yapması bir hayaldi.

Kadınlara ve erkeklerle eşit işe eşit ücret ödemek, işçi kooperatifleri kurup kârı toplu olarak paylaşmak ve de zamanın geçerken bir adım ilerisinde yürüyerek sınıflı toplumun dayattığı evlilik kurumu kavramlarını elinin tersiyle itmek, dünyanın ilk işçi devleti olan Paris Komünü'nün uyguladığı ve kendine işçiden, emekçiden yanayım diyen herkesin onur duyarak sahipleneceği reformlardır. Ayrıca unutmayalım ki alınan tüm bu kararlar o ya da bu hiçbir siyasal örgütün çok önceden program haline getirip gücü sayesinde dayattığı maddeler değildir. Çok çeşitli siyasal akımlardan oluşan Komün Konseyi üyelerinin uzun tartışmalardan sonra birlikte üretip onayladıkları reformlardır.

72 günlük ömrü süresince enerjisinin ağırlıklı bölümünü Thiers'in ordularıyla boğuşmak için harcayan, hele "Kanlı Hafta" diye bilinen 22-28 Mayıs tarihlerinde sokak sokak her yerde, barikatlarda düşmanla boğuşan Komüncülerin tüm bu olumsuz koşullara karşın ekonomik, politik ve toplumsal alanlardaki reformları da yaşama geçirebilmiş olmaları gerçekten olağanüstü bir başarıdır.

Komün'ün enternasyonalist karakteri

Paris Komünü, proletaryanın vatani olmadığına, proleter enternasyonalizminin nasıl coğrafi sınırları aşır sınıf kardeşlerine desteği, hatta gerektiğinde canlarını da esirgemediklerini en güzel belgeleyen tarihsel olaylardan biridir.

Gerçekten, Komün'ün en mütevazî neferinden tutun en üst düzeydeki generaline, yöneticisine kadar her düzeyde, Fransa'daki sınıf kardeşleriyle birlikte savaşmaya gelmiş çok sayıda yabancı ülke devrimcilerinin

*Paris Komünü,
proletaryanın vatani olmadığına,
proleter enternasyonalizminin
nasıl coğrafi sınırları aşır
sınıf kardeşlerine desteği,
hatta gerektiğinde
canlarını da esirgemediklerini
en güzel belgeleyen tarihsel
olaylardan biridir.*

görürsünüz. Bunların içinde en kalabalık gurubu Belçikalılar oluşturuyordu. Özel bir birim olarak Komün'ün direktifleri altındaydılar. Ardından Garibaldi ve "Kızıl Gömlekler"iyle İtalyanlar geliyordu. Üçüncü en kalabalık gurubu ise Polonyalılar oluşturuyordu. Bu gurubun içinde ise çok sayıda 1863 yılında Polonya'daki tarihsel ayaklanmada burjuvaziye karşı savaşmış işçiler bulunuyordu. Aralarında en önemli kişi de Polonya ayaklanmasının askeri önderlerinden Jaroslaw Dombrowski'ydi. Dombrowski aynı zamanda Paris Komünü'nün de askeri liderliğini yapmış bir generaldir. 23 Mayıs'ta Montmartre Mahallesi'nde Versailles ordularına karşı barikatlarda savaşırken şehit düşüyor. Paris'te iç savaş tüm şiddetle sürmesine karşın Komüncüler Dombrowski için Bastille meydanında yığınsal bir cenaze töreni düzenleyerek onu son yolculuğuna uğurluyorlar.

Komün'ün önde gelen yabancı asıllı üyelerinden bir diğeri de Macaristanlı Leo Frenkel'dir. Dünyanın ilk işçi devleti olan Paris Komünü'nün Çalışma Bakanı olma onurunu

taşımak Leo Frenkel'e aittir.

Bir diğer önemli ömek olarak da Rus asıllı kadın devrimci Elisabeth Dimitrieff'i verebiliriz. Topu topu yirmi yaşında olmasına karşın özellikle Paris Komünü'nün kadın hareketinin olağanüstü gelişmesinde büyük katkıları olmuştur. Dimitrieff'in katkılarını aşağıda Komün ve Kadın Hareketi bölümünde daha somut olarak ele alacağız.

Komün ve Kadın Hareketi

Paris Komünü'nün doğuşunda ve gerçekleştirebildiği her olumlu girişimde Paris'li işçi ve emekçi kadınların büyük rolü vardır. Aynı şekilde diyebiliriz ki, Paris Komünü'nün de Paris'li kadınlar üzerinde çok

*Paris Komünü'nün doğuşunda
ve gerçekleştirebildiği her
olumlu girişimde Paris'li işçi ve
emekçi kadınların büyük rolü
vardır. Aynı şekilde diyebiliriz ki,
Paris Komünü'nün de Paris'li
kadınlar üzerinde çok önemli ve
olumlu etkileri olmuştur.*

önemli ve olumlu etkileri olmuştur.

Daha somut olarak belirtecek olursak, bir kez, herşeyden önce Paris Komünü'nün, deyim yerindeyse, başlama işaretini veren kadınlar olmuştur. Şöyle ki, önceden de belirttiğimiz gibi, 18 Mart sabahının erken saatlerinde Thiers'in yolladığı ordu birliklerinin, Ulusal Muhafızlar'a ait olan toplara el koymak üzere Montmartre'a doğru harekete geçtiklerini farkedip anında Ulusal Muhafızlar'ın Merkez Komitesi'ne haber uçuran, ardından da ordu birlikleriyle Ulusal Muhafızlar, Montmartre'da karşı karşıya geldiklerinde ikircimsiz çocuklarının, kocalarının, sevgililerinin yanında yer alarak ordu birliklerini saf değiştirmeye zorlayan, Paris'li kadınların ta kendisidir! Ayrıca, Komün'le birlikte kadınlar arasında siyasal ve toplumsal sorunlara, siyasal çalışmalara, ve herşeyden önce kadın sorununa büyük ilgi duyulmaya başlandı. Çeşitli kadın demekleri kurulup örgütlenmeler yapıldı.

Bu örgütlerin içinde en önemli olanlarından biri (Paris'in Savunması ve Yaratılanın İyileştirilmesi İçin) Kadınlar Birliği'dir. Kurucusu ve önderi ise yukarıda adından söz ettiğimiz 20 yaşındaki Rus asıllı devrimci Elisabeth Dimitrieff'tir. Kadınlar Birliği, erkeklerle eşitlik ve özellikle eşit işe eşit ücret talep ediyordu. Tabii bu örgütlerin sınıfsal bileşiminde ezici çoğunluk işçi-emekçi kökenli kadınlardaydı. Şöyle ki, Kadınlar Birliği'nin aktif üyeleri arasında bir mülk sahibi, 4 öğretmen, 33 otel ya da kahvehane patronu, 11 satıcı ve 246 "mesleksiz"e karşılık 756 işçi ve emekçi kökenli kadın bulunuyordu.

Elisabeth Dimitrieff'in yanısıra Paris Komünü'nün en önde gelen kadın siması Louise Michel'dir. Dillere destan olan enerjisi, devrimci coşkusu ile Komün'e son derece önemli katkıları olmuştur. Komün'ün sonunda tesadüfen öldürülmeden yakalanan Louise Michel sağ kalan birçok diğer Komüncü gibi ağır sürgün cezasına çarptırıldıktan sonra dünyanın öteki ucundaki Fransız sömürgesi Yeni Kaledonya'ya yollanmıştır. Dimitrieff ve Michel'in dışında Komün'ün diğer önemli kadın liderleri olarak Marguerite Tinayre, Andree Leo, ve Rus asıllı Anna Jaclard'ın adları anılabilir.

*Devam edecek: Komün'ün kana boğulması
ve Komün'ün bize öğrettiği dersler.*

Dünyanın ilk işçi devleti

PARİS KOMÜNÜ ÖNÜMÜZE IŞIK SAÇIYOR-3

Mustafa Kızıltepe

Komünün Kana Boğuluşu

Yetmişiki günlük Paris Komünü çok kısa bir zaman çatışmasız, savaşız yaşama olanağı bulabildi. Mart ayının bitimiyle birlikte, Versailles orduları saldırılarını giderek yoğunlaştırmaya başladılar. Çeşitli yönlerden incelendiğinde Komüncülerin eksik ve yanlışlarının olduğu herkesce biliniyor. Lenin'in dediği gibi hiç yanlış yapmamak sadece hiçbir şey yapmayanlara mahsus, oysa Komüncüler bu kadar kısa bir zaman içinde dünyanın en zor işlerini başarmayı hedeflemişler. En büyük zaaflarından biri de aşırı insancılıkları! Gerçekten de öyle. Bu iyi niyetlilik sonradan onlara çok pahalıya mal oluyor.

Şöyle örnekleyelim: Paris Komünü'nün ilan edildiği günlerde Thiers hükümetinin ve ona bağlı ordu birliklerinin Versailles'a kaçtığına daha önce belirtmiştik. O sıralarda ordu birliklerini oluşturan askerlerin toplam sayısı ellibine varmıyor bile! Oysa silahlanmış Paris halkından oluşan Ulusal Muhafızlar'ın gücü ise yüzelli binin üstünde. Gel gör ki, düşman arkadan vurulmaz deyip, Versailles'a kaçan ordu birliklerine ateş açmıyorlar!

Bir diğer örnek de, Paris'in meşhur Vendome Meydanı'nda bulunan, Napolyon tarafından yaptırılmış olan sütun-anıtı verebiliriz. Sütunun hemen tümü Napolyon'un başta Prusya olmak üzere, çeşitli ülkelerle yaptığı savaşlarda ele geçirdiği topların eritilerek dökümünden yapılmış. Komüncüler bu anıtın farklı ülkelerden insanların kardeşliği ilkesine ters düştüğünü, aksine şövenizm ve düşmanlık duyguları doğurduğunu öne sürerek onu yerle bir ediyorlar. Savaşla, şövenizmle ilgili olabilecek ne kadar anıt-heykel vs. varsa yerle bir etmeğe girişiyorlar. Komüncülerin bu tutumları çok yüce insancıl duygulara dayanıyor. Ancak bu güzel duygular, düşman kapıya dayanmışken, zaten yetersiz olan gücün acil olmayan işlerde kullanılmasına, dolayısıyla da düşmanın konumunun güçlenmesine yol açıyor.

Komünün Mali Sorunları

Üzerinde önemle durulması gereken bir diğer konu da Paris Komünü'nün genel olarak mali sorunlara ve özel olarak da Fransa Bankası'na karşı olan tutumudur. Marks'ın da o ünlü cümlesinde belirttiği gibi: "Anlaşılması en güç olan olgu, (Komüncülerin -M.K.) Fransa Bankası'nın kapısına kadar vardıklarında inanılmaz bir saygıyla önünde durup kalmalarıdır." Gerçekten, Komün'ün hem yaşayabilmesi, hem de burjuvaziyi mali yaptırımla dizegetirebilmesi için gerekli olan verimli bir mali idarenin yokluğu, onun varlığını tehlikeye atan başlıca etkenlerden biridir. Komün, 18 Mart'ta erki ele geçirip Paris belediye binası olan Hotel de Ville'e yerleşmesiyle birlikte otomatik olarak hem tüm Paris kentinin, hem de Seine bölgesinin mali idarecisi konumunda bulunuyordu. Tabii şimdi bütün bu sorumluluklara ek olarak yüzelli binin üstünde Ulusal Muhafızlar'ın ve de Versailles ordularına karşı girişilen askeri operasyonların finansmanı da ek olarak biniyordu.

Paris Komünü'nün atadığı Mali Komisyon Clement, Besleyi Regere, Jourde ve Varlin'dan oluşuyordu. Komisyon üyelerinin içinde ise Jourde, maliye bakanı görevini üstleniyordu. (Eugene Varlin, Paris Komün'ün efsanevi kahramanlarından biridir. Ciltleme işçisi olan Varlin aynı zamanda I.Enternasyonal'in de önde gelen militanlarından. 28 Mayıs günü hunharca katledildi. Yeri gelince daha uzun anlatacağız.) Atamanın yapıldığı gün olan 19 Mart'ta Jourde ve Varlin hiç vakit kaybetmeden Fransa Bankası'na geldiklerinde tüm ödentileri yapmak için ellerinde topu topu 5 milyon frank vardı. Bankanın kasaları kilitliydi. Yönetici ve kadrolar ise kendilerini başlarına gelebilecek en kötü duruma hazırlamışlardı. Versailles'e gitmeleri de mümkün değildi. 23 Mart'ta Fransa Bankası'nın müdürü Rould bir yolu bulup Versailles'a kaçınca, yerini yardımcısı Ploec aldı. Ploec, Komün'ün parasal alandaki cesaretsizliğinden ve beceriksizliğinden

yararlanmasını çok iyi becerdi! Şöyle ki, Paris Komün'ün Mali Komisyonu Ploec ile yaptığı görüşmelerin ardından bankayı tümünden ele geçirip, kendi kadrolarını yerleştireceği yerde burjuvazinin kadrolarına dokunmadı ve ilk ödeme olarak son derece cüzi bir miktarda finansman almakla yetindi. Oysa Komüncüler bankayı tümünden ele geçirseler Versailles'daki Thiers hükümetini son derece zor duruma sokmuş olacaktı. Ploec'un dediğine bakılırsa 25 Mart'ta Fransa Bankası'nın kasasında 243 milyon frank nakit vardı. Tüm altın ve mücevherler de hesaba katıldığında bu miktar 3 milyar franka varıyordu!

Paris Komün'ün 19 Mart-23 Mayıs tarihleri arasında Fransa Bankası'ndan aldığı toplam paranın tutarı yaklaşık 21 milyon frank. Oysa aynı süre içinde Fransa Bankası'nın Versailles'daki Thiers hükümetine yolladığı paranın tutarı ise 250 milyon frankın üstünde! Dolayısıyla Paris Komünü süresince Fransa Bankası'nın kimin hesabına çalıştığı gayet açık seçik ortada! Buradan da işçi sınıfının erki ele geçirdiğinde neden mutlaka devlet aygıtını parçalaması gerektiğine dair çok ciddi örnek karşımıza çıkıyor.

Öte yandan bütün bu yaptıkları yetmiyormuş gibi, Versailles hükümeti utanmadan Komün'ün Mali Komisyonu'nun hırsızlıkla suçlamaya kalkıştı. Oysa hiçbir zaman Paris Komün'ün mali yönetiminde yolsuzluk olduğuna dair somut bir kanıt öne sürülemedi. Yapılan tüm suçlamalar, dürist çalışmayı kendine ilke edinenlere çamur atmaktan öteye gidemedi.

Komün'ün Askersel Planda Sorunları

Daha önce belirttiğimiz gibi, Paris Komünü 72 günlük ömrü süresince burjuvazinin saldırılarından yakasını kurtaramadı. Onunla sürekli boğuşmaktan, başka iş yapmaya fazlaca zaman ayıramadı. 30 Mart'ta, Komün ilan edileli henüz bir hafta olmuşken, Versailles orduları öncü birliklerini Versailles ile Paris arasında bulunan Courbevie adlı bölgeye Komüncülerin savunma hatlarını incelemek

üzere yolladılar. 2 Nisan'da saldırıya geçen Versailles orduları, hem topçu birliklerinin, hem de süvarilerin yoğun direnişiyle karşılaştılar. Ayrıca sayısal olarak da küçük olmaları onları geri çekilmeye mecbur kıldı. Ancak bu çatışmanın birkaç önemli özelliği var ki, daha sonra olacak olan olayların gelişimi hakkında önemli ipuçları vermektedir: 1. Versailles ordularının topçu birliklerinin askeri ve sivil hedefleri birbirinden ayırma gibi bir sorunu yoktu, her ikisi de potansiyel hedeflerdi. 2. Versailles ordularının, Komünçüleri savaşan bir ordu gibi değerlendiren savaş kurallarını uygulama gibi bir sorunu da yoktu. Ellerine geçen tutsak Komünçüleri anında kurşuna diziyorlardı. 3. Komünçülerin askeri operasyonları yöneten kadrosuyla yürütme komisyonu arasında ciddi bir eşgüdüm eksikliği vardı. Paris Komünü'nün kızıl bayrağı altında savaşan Komünçülerin esir düştüklerinde savaş esiri gibi muamele görmemelerinin altında yatan temel neden, Thiers hükümetine bağlı burjuva ordularının onları gerçek bir sınıf düşmanı, ayaklanmış işçi sınıfı olarak görmesidir. Güya amansız düşman olarak nitelendirilen Prusya ordusunun tutsak askerlerine bile gerçek savaş esiri muamelesi yapan Versailles ordularının, kendi halkının bağrından kopan silahlı bir güce karşı böylesine acımasız ve hunhar olmasını, sınıfsal kinden başka birşeyle açıklamak olanaksızdır gerçekten. 3-4 Nisan tarihleri de Komün'ün yürüttüğü askeri operasyonlar açısından acılı günlerdir. Üç kanattan Versailles yönünde ilerlemek isteyen Komünçülerin önemli kayıpları oldu. İlk kanat Paris'in batısında bulunan Rueil ve Bougival üzerinden geçerek Versailles'a 6 km. kalana kadar yaklaştı. Bu kanadın askeri komutanı Komün'ün önde gelen simalarından Flourens idi. Geri çekilme sırasında düşmanın eline düşen Flourens bir jandarma yüzbaşısı tarafından öldürüldü.

Eudes'in komutanlığı yaptığı ikinci kanat Paris'in güney batısında bulunan Meudon, Bas-Meudon ve Val-Fleury bölgelerini ele geçirdikten sonra kayıp vermeden düzenli bir biçimde geri çekilmesini başardı.

Üçüncü kanat ise Duval'in komutanlığında Paris'in güneyinden harekete geçti. Ancak burada Versailles ordularının güçlü direnişiyle karşılaşan Komünçüler, önemli kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldılar. Bu arada Duval, Versailles ordularının eline geçti

ve kim olduğu kısa zamanda anlaşılınca derhal kurşuna dizildi. Flourens ve Duval'in öldürülmesiyle Paris Komünü iki günde, iki önde gelen askeri komutanını yitirmiş oldu. Ancak burada hemen belirtmek gerekir ki, bu yenilgiler Komün'ün askersel potansiyelini hiçbir şekilde tehlikeye atmış değillerdi. Şu açıkça ortaya çıkıyordu ki, genel olarak silahlar ve özel olarak da toplar gerektiği gibi kullanılmıyordu.

Komün'ün askeri konseyi de, Flourens ve Duval'in ölümünden sonra, haklı olarak askeri komutanlık görevinin yeniden belirlenmesi gerektiğinin altını çiziyordu. Gerçekten, önceden de sözünü ettiğimiz, Dombrowski ve La Cecilia gibi gerçek ve deneyimli askerler Komün'ün saflarında mevcuttu! Bu arada düşmanın cephesine de bir göz atacak olursak önemli gelişmelerin yaşandığını görürüz: Thiers hükümetinin temsilcileri Bismarck'la görüşüp Prusya ordularının esir tuttuğu 120.000 Fransız askerinin serbest bırakılmasının yollarını araştırmaya başladılar. Bismarck'ın ise bunun için öne sürdüğü koşul, Paris'in dışında bulunan yöre ve kentlerde Komün'le dayanışma eylemlerinin ezilme işinin Prusya ordularına bırakılmasıydı. Böylece oralari da kendi kontrolü altında tutmayı planlıyordu. Tabii o anda bütün derdi Paris'i tekrar ele geçirmek olan Thiers hükümeti için bu kolayca kabul edilebilir bir koşuld.

Gerçekten, Fransız burjuvazisi için esas önemli olan işçi sınıfının ve emekçi halkın ayaklanmasını bastırma ve egemenliğini tekrar onlar üstünde kurmaktır. Bunun için de Paris halkının kana boğulmasını planları yapıyordu. Bismarck ve Thiers için işçi sınıfı, emekçiler, ortak ve ezeli düşmandı. Onların başını bir an önce ezme konusunda hem sınıfsal konuları nedeniyle anlaşılıyorlar, hem de askersel planda simdilik birbirlerine ihtiyaçları olduğunu gayet iyi biliyorlardı. Aralarında yıllardır sürüp giden anlaşmazlıklar, kanlı savaşlar böylesi bir "tehlike" karşısında bir anda unutulup gidivermişti. Ve Bismarck, Paris Komünü'nü kana boğmaları için, harp esiri olarak tuttuğu 120.000 civarındaki Fransız askerini kısa sürede serbest bıraktı. Bununla da kalmayıp 1870'de Fransız ordularıyla savaşırken Paris'i kuşatma amacıyla yapılan ve tüm Paris'in kuzeyini, doğusunu ve de güneyini çevreleyen çelik duvarlara asker yağarak Komünçülerin buralardan sızmalarının giderek

olanaksız hale getirilmesine çalıştı. Thiers hükümetiyle yapılan anlaşmaya göre, yakalanan tüm Komünçüler doğrudan Versailles ordularının otoritesine teslim edilecekti. Bismarck'ın serbest bıraktığı Fransız askerlerine yoğun bir Komün düşmanlığı kampanyası yürüttü Thiers hükümeti, Komün'ün önderlerini dinsiz, moralsiz ve insanlıktan yoksun yaratıklar olarak tanııyor, askerlerin kinlerini ve katletme dürtülerini azdırmak için elinden geleni ardına koymuyorlardı. Bu anti-komünist propagandanın sonucu olarak Versailles ordularının saldırıları da giderek daha kanlı olmaya başladı. 17-18 Nisan tarihlerinde Paris'in batısındaki Asnières Bois-Colombes adlı banliyö semtleri Versailles'luların eline geçti. Aldıkları taze kanla sayıları 150.000'i bulan Versailles ordularına karşı Komünçüler artık giderek Seine nehrinin kuzeyinde ve kuzey doğusunda bulunan işçi mahallelerinde sıkı tutunabiliyorlardı. Versailles'luların askeri taktiklerini en iyi anlayan Komün lideri olarak Varşova ayaklanmasının önderlerinden olan Dombrowski anılır. Dombrowski, Versailles ordularıyla girilen çatışmalarda topçu birliklerinin oynadığı rolün yaşamsal önemini her fırsatta tekrarlamaktaydı. Ancak askeri operasyonlardan sorumlu komisyon ve onun önde gelen simalarından Cluseret bu konuda farklı düşünüyordu. Ortak bir tavır almak güç oluyordu.

Bu arada düşmanın cephesinde de 10 Mayıs'ta çok önemli bir gelişme oldu. Aynı gün Frankfurt anlaşmasını imzalayan Thiers hükümeti Almanya'yla yıllardır sürdüğü savaşta noktalandı. Böylece tüm ordularını ve enerjisini Paris Komünü'ne öldürücü darbeyi vurma için seferber edebilmesinin olanakları da doğmuş oluyordu. Versailles ordularının topları artık gece gündüz demeden Passy, Grenelle, Auteuil gibi Paris'in batı semtlerini amansızca bombalıyordu. Komünçülerin kaleleri olan işçi semtlerinden de bu bombardımanlara aynı şiddette karşılık veriliyordu. Ancak, her türlü iklimi eksiksiz yapılan ve Prusya ordularının da desteğini aşan 150.000 kişilik Fransız askerine komutanlık eden General Mac Mahon, silah, malzeme ve yiyecek yardımıyla tümüyle mahrum edilmiş ve çepçevre çevrilmiş olan Paris Komünü'nün savaşçıların uzun süre direnemeyeceklerini biliyordu. Bu nedenle de ordusunu vakit geçirmeden son kanlı taarruzu hazırlıyordu. ○

Dünyanın ilk işçi devleti

PARİS KOMÜNÜ ÖNÜMÜZE IŞIK SAÇIYOR-4

72 gün yaşayan dünyanın ilk işçi devletinin tarihini ve derslerini, bugün süren kavgamıza ışık tutması amacıyla yayınladığımız dizinin son bölümünü yayınlıyoruz.

Mustafa Kızıltepe

KANLI HAFTA 21-28 Mayıs 1871

Paris Komünü'nün son haftasının "Kanlı Hafta" olarak anılması gerçekten abartma değildir. Fransız burjuvazisinin Komüncüler eliyle gerçekleştirilen ayaklanmayı ve ardından kurulan dünyanın ilk işçi devletini kana boğması, sözcüğün tam anlamıyla bir barbarlık örneğidir. Vahşetin boyutları o denli büyüktür ki, bugün bile devlet okullarının resmi tarih kitaplarında Paris Komünü süresince ve özellikle sonunda olup bitenler ya bir-iki satırla geçiştirilir, ya da sözü bile edilmez. Konu gerçek bir tabudur. Birkaç isyancı ve dinsizin (bu nokta özellikle vurgulanır!) başlattığı olayların bastırılması olarak anlatılır.

Şimdi öyle mi değil mi görelim! Herşeyden önce Fransız burjuvazisine karşı sonuna kadar savaşanlar, sınıf bilinçleri yüksek, sınıfsal düşmanın kim olduğunu kavramış ve ne için yaşamını riske attığını bilen onbinlerce işçi-emekçi Paris halkıydı. Olayın kahramanları onlardı, ve unutturulmak ya da bilince çıkarılmaması istenen de budur!

Komüncüler, 21 Mayıs Pazar günü Paris'in batısında önemli giriş kapılarından biri olan Saint-Cloud kapısında Versailles ordularına mensup askerleri görünce, Komün'ün ünlü askeri komutanlarından Dombrowski'ye haber ulaştırdılar ve anında barikatlardan püskürtme ateşleri başladı. Paris'in batısında, özellikle Auteuil ve Passy gibi semtlerde oturan burjuvaların da desteğini alan Versailles askerleri akşama kadar süren çatışmaların sonunda bu semtleri ele geçirdiler. İhbarlar ve onları izleyen tutuklamaların ardından vakit kaybetmeden kurşuna dizilmeler başladı.

23 Mayıs Salı günü Montmartre'de sabah saat 6'da başlayan çatışmalar, efsanevi bir direnişe karşın barikatların düşman eline geçmesiyle sonuçlandı. Ardından katliamlar geldi... Öte yandan Pigalle'de bulunan barikatlarda üç saat aralıksız çatışan kadınlardan sağ kalanlar da başka barikatlarda savaşarak ölmek amacıyla mevzilerini terktiler.

23 Mayıs tarihinin bir diğer önemli olayı da Komün'ün kahramanlarından Dombrowski'nin şehit edilmesidir. Myrrha sokağında Komüncüler saldırıya geçmek üzere toparlamaya çalışılırken vurulan Dombrowski kurtarılmadı ve naşi Paris belediye binasına nakledildi.

Yine aynı gün, inşaa halinde olan Opera binasının ve Trinite kilisesinin bulunduğu bölgelerde Versailles ordularının eline geçti. Çatışmalar giderek daha da kanlı oluyordu. Bir yandan Versailles ordularına karşı savaşan Komüncüler, öte yandan onları arkadan vurmaya üzere binaların pencelerinden barikatların gerisine ateş eden burjuvalara yanıt vermek zorunda kalıyorlardı. Durum kritikleşmeye başladığında Versailles ordularının top ateşine karşılık, Komüncüler kendilerini arkadan vurmaya çalışanların bulunduğu binaları ateşe veriyorlar, geri çekilişin düzenli olmasını sağlamaya çalışıyorlardı. Ancak bu arada da Paris kenti cayır cayır yanıyordu. Sonradan burjuvazi tümü bu yangınlara neden olanların Komüncüler olduklarını söyleyerek onları karalamaya devam ettiler. Komüncülerin niye böylesi bir önleme başvurduğunu ise hiçbir zaman açık etmediler!

24 Mayıs Çarşamba sabahı saat 5'de Paris Hali'nde ve Saint-Eustache kilisesi yöresinde bulunan barikatlarda savaşan üçyüz Komüncünün katledildiği haberi geldi. Bunun üzerine Komün'ün Merkez Komitesi Paris belediye binasını ateşe verip terketti ve işçi ve emekçilerin yoğun olarak yaşadığı 11. arondismanın belediye binasına yerleşti. Toplarını da ana direniş bölgeleri olan Belleville ve Pere-Lachaise mezarlığına mevzileyerek buraların direniş gücünü artırdı.

Luxembourg bahçesine yakın Soufflot sokağındaki barikatlardan esir alınan Komüncülerin önce morallerini bozmak için ilk otuzunu teker teker idam etmeyi ve böylece onları dize getirip merhamet dileyebileceklerini uman Versailles askerlerinin hevesleri kursaklarında kaldı. Otuz Komüncünün birincisinden otuzuncusuna kadar herbiri dimdik, alını yukarıda, göğüslerini gererek ölümü karşılamaya gittiler. Bunların arasında Paris Komün'ün bir diğer kahramanı Raoul Rigault da bulunuyordu. Son sözleri "Kahrolsun katiller! Yaşasın Komün!" oldu.

Aynı gün Komün'ün Resmi Gazetesi'nin 144. ve son sayısı Belleville'de basılarak dağıtıldı.

25 Mayıs Perşembe günü sabahı, iki gün önce öldürülen Komün kahramanı Dombrowski'nin cenaze töreni yapıldı. Yığınsal ve son derece duygusal olan tören Bastille meydanından kalkarak Pere-Lachaise mezarlığına kadar sürdü ve cenaze burada toprağa verildi. Törenin bu denli duygusal olmasının bir nedeni kuşkusuz orada bulunan tüm Komüncülerin

böylesi yığınsal bir eylemde belki de son kez biraraya gelmiş olduklarını hissetmiş olmalarıydı.

Perşembe günü kıran kırana savaşan Komüncüler için iyi haberlerin müjdecisi olmaktan çok uzaktı. Komün'ün önde gelen simalarından Delescluze'un öldürüldüğü haberinin hemen ardından bir diğer önder Vermairel'in yaralı olarak düşmanın eline düştüğü duyuldu. Vermorel ardından Versailles'a götürüldü ve orada yaralarına yenik düştü. 11. Arondisman belediyesi de Versailles ordularının eline geçince Paris Komünü'nün kalesi olan 20 arondismanın belediyesine çekilmek zorunda kalan Komün Merkez Komitesi, Delescluze'ün de ölümüyle artık son kanlı savaşın bir an meselesi olduğunu farkına varmıştı. Bundan sonra alınacak tüm önlemler de bu yönde olacaktı.

26 Mayıs Cuma gününden 28 Mayıs Pazar sabahına kadar olan 48 saatlik süre içinde Paris'in 20. arondismanı dışında bulunan bölgelerin hemen hemen tümü Versailles ordularının eline geçmişti. Buttes-Chaumont'da Pazar sabahı saat 4'de ateş sesleri kesildiğinde altıyüzelli Komüncü şehit edilmişlerdi. Ardından da giderek Pere-Lachaise mezarlığına sıkıştırılan Komüncülerle Versailles askerleri arasında altı saat kadar süren kıran kırana, göğüs göğüse bir çatışma oldu. Sayısal olarak düşman askerlerine çok az olan Komüncüler gide gide dünya işçi sınıfının tarihine "Federeler duvan" adıyla geçecek olan duvara kadar kısırdılar. Burada esir alınan yediyüz kadar Komüncü kurşuna dizilerek alelacele hazırlanan çukurlara toplu olarak gömüldüler.

Komün'ün en büyük önderlerinden olan Eugene Varlin ise aynı gün öğleden sonra bir papaz tarafından Cadet sokağında tanınarak Versailles'lılara ihbar edildi. Askerler tarafından esir alınan Varlin bir saat kadar itile kakıla yürümeyecek hale kadar getirildikten sonra dizlerinin üstünde dururken kurşuna dizildi. Öldüğüne inananmayan askerler Varlin'in kafasını dipçikleriyle parçaladılar. Ölüsünden bile ne denli korktuklarını tüm aleme göstermiş oldular.

Paris Komünü'nün en son savaşçıları da öglene doğru Ramponneau ve Tourtille sokaklarında son mermilerini sıktıktan sonra barikatlardaki mevzilerini terktiler. Resmi veriler 17.000-20.000 arasında Paris'li direnişçinin o uğursuz deyişle "ölü olarak ele geçirildiğin," söylerler. Oysa gerçek rakamlar bu verilerin en az iki katıdır.

Paris Komünü, tarihteki işçi önderlerinin ilk halk meclisidir. Broşür olarak da çıkacak olan Paris Komünü'nün deneylerini anlatan bu yazı dizisini okurken, Türkiye halklarının mücadelesinin devrime ulaşması için getirilen Meclis önerisinin akılda tutulması çalışmalara yardımcı olacaktır.

Tam 125 yıldır Paris Komünü tabu niteliği- ni korumakta ve Fransa'da burjuvazinin resmi makamları, vurdumduymazlığı ve sessizliği yeğlemektedirler. Bu davranış bile Fransız burjuvazisinin kendi halkına yaptığı vahşetin boyutlarını açık etmeğe yeter.

Oysa Thiers hükümeti isteseydi son bir hafta içinde binlerce Komüncüyü esir edeceğine onları esir alabilirdi. Ancak gerçek amaç, halk arasında filizlenen sosyalizm, işçi sınıfının kurtuluşu, sınıfsız topluma giden yolları döşemeye kalkışmak gibi kendisi için ölüm fermanı anlamına gelen kavramların tümünden yokedilmesi. Bunun için de savaş uzatıldı ve işçi ve emekçilerin en bilinçli, en savaşkan evlatları savaş alanlarında fiziksel olarak yokedildi. Ancak onların uğrunda can verdikleri fikirler ve ülküler yokedilemedi. Aksine yere düşen bayrağı çok daha yığinsal olarak büyüklerini izleyen genç bir nesil kapı. Ve yaptıkları ilk olumlu girişim 1880'li yıllara girerken Fransız İşçi Partisi'ni kurmak oldu.

PARİS KOMÜNÜ'NDEN ÇIKARACAĞIMIZ DERSLER

Yazımızın giriş bölümünde de belirttiğimiz gibi, Paris Komünü'nün önemi yalnızca tarihsel değildir. Komün, siyasal bir devrin olmasının yanısıra, aynı zamanda işçi sınıfının siyasal erki ele geçirme savaşımında onun en doğal sınıfsal müttefikleri kimlerdir, bunlarla nereye kadar yola gidebilir, sınıfsal düşmanlarına karşı yürütmesi gereken tavır ne olmalıdır, ele geçirdiği burjuva devletinden yararlanabilir mi ve benzeri birçok soruyu (ki bunların herbirine verilmesi gereken yanıtın doğruluğu, kendine işçi sınıfının siyasal örgütüyüm diyen her hareket, parti vb. için yaşamsal önemdedir) gündemine getirmiş ve onlara yanıtlar vermiştir. Bu yanılardan yanlış olanları pek doğaldır ki vardır ve bizim için de affedilmez olacak olgu aynı yanlışları, hem de 125 yıl sonra ve sınıfsal ilişkiler bu denli derinleşmişken, tekrarlamaktır. Çıkaracağımız derslerin altını bize işçi sınıfının biliminin devleri daha olaylar sıcağı sıcağınyken çizmişlerdir. Bu bölümün amacı onların dediklerini, tekrarlamak pahasına da olsa hatırlamaktır.

Paris Komünü'nün tarihsel gelişimini yukarıdaki bölümde açıklarken Paris'in işçi ve emekçi halkını ayaklandıran iki olgunun olduğunu söylemiştir. Bunlardan biri, Fransız hükümetinin Prusya ile yaptığı barış anlaşmasının koşullarının son derece onur zedeleyici ve kabul edilme olduğu. Sekiz ay süren savaş ve onu izleyen kuşatmadan en çok çeken Paris halkı olmuştu, dolayısıyla imzalanacak barış koşullarına son derece duyarlıydılar. Diğeri ise çalışma ve yaşam koşulları dayanılmaz hale gelen işçi ve emekçilerin zincirlerinden ya da yaşamlarından başka kaybedecek hiçbirşeyleri kalmamış olduğuna gerçekten inandıkları için, kapitalizmin boyunduruğundan kurtulmak amacıyla can havliyle silahlanmalarını. Lenin'in de Paris Komünü'nün derslerini anlatırken belirttiği gibi, Komün'ün en özgün yanı bu iki olgunun aynı anda gündeme gelmiş

olmasıydı.

Bu iki olgunun doğal olarak dayattığı görevler, yurtseverlik ve sınıfsal kurtuluş, Fransa'da devrimci hareketlerin ve de dolayısıyla Komün'ün yerine getirmeye çalıştığı görevlerdi. Oysa Lenin'in de açıkça belirttiği gibi, Fransa işçi sınıfının önderlerinin o andaki temel görevi, burjuvazinin iktadarna son verecek ve toplumsal devrimi başlatacak bir gündemin dayattığı görevleri yerine getirmekti. Savaşta uğranılan hezimetin ardından gelen ağır barış koşullarının neden olabileceği moral bozukluğuyla varın burjuvazi uğraşa dursundu.

Komün'ün önderinin yaptığı çeşitli hataların içinde iki tanesinin üzerinde özellikle durmaya değer:

1. Komüncüler erki ele geçirme savaşında yanyolda durdular, olayların doğal olarak dayattığı biçimde sonuna kadar gitmeyi yeğlemediler. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri Komün'ün

Komün'ün bize öğrettiği en önemli ders Marks ve Engels'in Manifesto'nun ikinci baskısında değişiklik yapmalarını gerek tirecek derecede önemli bulunduğu bir sonuçtur:

Burjuva devlet erkini yıkararak kendi devletini kurma aşamasında işçi sınıfı eski aygıtı değişiklikler ile kendi amaçlarına uyarlayamaz.

Fransız Bankası'na karşı olan tutumudur. Bankanın kapısına kadar gelen Komüncüler, Marks'ın da hayretle andığı şekilde çocuklar gibi büyülenip kaldılar. Yöneticilerinin yaptığı işlerde uzmanlaşmamış olmaları anlaşılır, ancak ne yapıp edip o yöneticileri Komüncülerin sıkı denetim altına almaları, işi öğrenir öğrenmez de kendi elemanlarını onlarına yerine koymaları gerekirdi. Bunu yapmamakla Komün, yaşamsal önemdeki bir silahtan, finansmandan yoksun kaldı. Oysa bir çok tarihçinin de belirttiği gibi, eğer Komün Fransız Bankası'ndaki tüm paraya ve menkul kıymetlere el koymuş olsaydı, Thiers hükümetinin dize gelmesi an meselesi olurdu.

2. Komüncüler aşırı derecede insancılık anlayışıyla her işe yanaştılar. Örneğin, 18 Mart'ta Komün'ün başlamasıyla Thiers ve hükümeti Versailles'a kaçınca, moralsiz ve sayısız olarak da 50.000'i geçmeyen ordu birlikleri de onları izlemeyi yeğlemişlerdi. Sayca daha fazla ve en önemlisi moral olarak çok üstün olan Ulusal Muhafızlar ve Komün'ün diğer silahlı güçleri burjuvazinin üzerine Versailles'a olarak çok üstün olan Ulusal Muhafızlar ve Komün'ün diğer silahlı güçleri burjuvazinin üzerine Versailles'a yürüyüp ordularını da yolda darmadağın edeceklerine, "arkadan saldırılmaz" deyip onlara dokunmadılar. Bir anlık tereddüt onlara çok pahalıya mal oldu: Burjuvazi karşı saldırıya geçmek için Prusyalıların ellerinde esir olanlar da dahil olmak üzere tüm ordularını toplayıp vakit geçirmeden Komün'ü zmek için karşı saldırıya başladı.

Komüncülerin aşırı insancılıklarının bir diğer örneği de karşı devrimin saldırılarını giderecek arttığı bir dönemde, Nisan ayının sonlarında hala savaş simgesi olan heykeller ve anıtları Paris'in caddelerinden ve meydanlarından kaldırmakla uğraşıyorlardı. Bu çok insani ve moral değerler taşıyan bir saldırdı. Oysa o sıralar, askeri operasyonlara ağırlık verip karşı devrimin saldırılarını en acımasız bir biçimde püskürtmek günün ertelenemez görevidi. Acımasızca sözcüğünü geliştiren olarak kullanmadık. Çünkü burjuvazinin saldırıları ta başından beri belliydi ki ayaklanmayla gerçekleştirilen Komün'ün bastırılışı kanlı olacaktı. Esirleri "ölü olarak ele geçirmek" tercih edilmişti. İç savaşın böylesine kanlı bir havaya bürünmesi durumunda işçi sınıfının da kendisini savunması ve düşmanına ez az onun kadar acımasız olması kaçınılmazdı.

Komün'ün bize öğrettiği en önemli ders ise herhalde Marks ve Engels'in Manifesto'nun ikinci baskısında değişiklik yapmalarını gerek tirecek derecede önemli olan bir sonuçtur: Burjuva devlet erkini yıkararak kendi devletini kurma aşamasında işçi sınıfı eski aygıtı değişiklikler vs. ile kendi amaçlarına uyarlayamaz. Bunun mümkün olmadığını Paris Komünü onbinlerce yiğit evladının yaşamı pahasına bize bir miras olarak bırakmıştır. Erki ele geçiren işçi sınıfının atacağı en az riskli adım, burjuva devlet aygıtının tümünden parçalayıp yıkmak ve yerine kendi devletini kurmak olacaktır. Bu gerçeği zaman içinde yaşam bir kez de şanlı Ekim devriminin ardından Sovyetler Birliği'nde doğruladı.

Dünyanın ilk işçi devleti olan Paris Komünü yetmişiki gün yaşadı. Ardından kurulan Sovyetler Birliği ise yaklaşık yetmişiki yıl yaşadı. Üçüncü büyük deneyimin önceki yanlışları tekrarlaması ve sınıfsız topluma kadar insanlığı götürülecek bir düzenin şu eski dünyamızda kurulması bir hayal değildir. Dünyadaki nesnel gelişim gerçekten komünizmi pencereden baktırıyor, tabii görmek isteyen gözlere. Ayrıca komüncü yoldaşlarımızın yaşamlarını seve seve adamları, şu andaki başboş gidişi gerçekten bilinçli bir gidişe çevirip sınıfları kaldırma çabamız başarıya ulaştığında gerçekten boşa gitmemiş bir özveri olacaktır.